

SUMMARY

G. Miltchevskaya. Psychological pedagogical approach to the problem's studying of person self realization of a teenager.

In the article it is considered a main approaches to the problem of personal self-realization of older teenagers. It is opened a context of notions «self», «self-realization» and «personal self-realization». The author characterize personal self-realization of older teenager as a process of personal's development with the help of knowledge and opening own internal skills, opportunities and qualities.

Key words: personal self-realization, self, older teenager, approaches to the learning of personal self-realization's problem, self-actualization.

УДК 378 .094

Л. А. Насіленко

Інститут педагогічної освіти
і освіти дорослих НАПН України

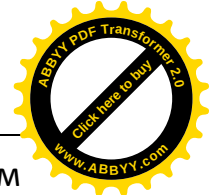
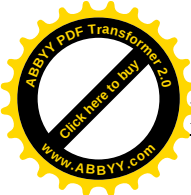
КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ЮРИСТА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

У статті розглядається сутність і змістове наповнення комунікативної компетентності як невід'ємної складової професійної самореалізації майбутнього юриста, особливості організації навчальних занять зі спеціальних дисциплін з метою формування мотиваційно-ціннісного компоненту комунікативної компетентності майбутніх юристів.

Ключові слова: професійна самореалізація, професійний саморозвиток, комунікативна компетентність, майбутній юрист, навчальне заняття.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку демократичного суспільства характеризується надшвидкими темпами впровадження новітніх технологій, динамічним зростанням інформаційно-комунікативних потоків, розширенням спектру юридичних послуг, трансформацією України у світовий освітній простір. Ці та інші процеси зумовлюють глибинні перетворення як на ринку праці, так і в системі професійної підготовки майбутніх юристів. Як показує аналіз практичного досвіду, юридичні установи відчувають нагальну потребу у випускниках вищих навчальних закладів, які мають не лише високий рівень сформованості професійних знань, умінь і навичок, а й здатні до прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, високопрофесійного рівня комунікації, інноваційної творчої діяльності, як власної, так і колективної. Зміна принципів, рух суспільства вперед, оновлення нормативно-правової системи юриспруденції ставить майбутніх юристів і перед проблемою самореалізації, що зумовлене часто непередбачуваністю професійної діяльності.

Формування нових завдань, що висуває система освіти, у зв'язку з зміною орієнтирів суспільних відносин, призводить до зміни змісту сучасної

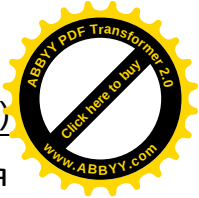
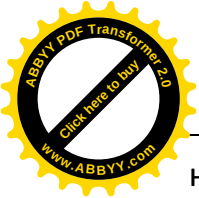
юридичної освіти. Майбутній юрист має відповідати вимогам і суспільним та виробничим потребам, володіти високим рівнем професійної компетентності, прагнути до самореалізації (умінням поєднувати власне «Я» з тими процесами, що відбуваються в політиці, економіці, освіті).

Важливим компонентом самореалізації майбутнього юриста слугує комунікативна компетентність. Це пояснюємо тим, що «самореалізація завжди здійснюється у деякому соціальному просторі й тому активізується у тих рисах, властивостях і якостях людини, що підтримуються суспільством» [9, с. 122]. Вищі юридичні навчальні заклади мають готувати фахівців, спроможних до організації правового процесу. Сучасний юрист повинен володіти здібностями: знаходити й приймати рішення в нестандартних ситуаціях, самостійно й творчо мислити, зіставляти факти, аналізувати, спостерігати, влучно й доречно висловлювати свою думку.

Значною мірою самореалізація складових комунікативної компетентності майбутніх юристів, зокрема мотиваційно-ціннісного, у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації залежить від ефективності здійснення навчально-виховного процесу. Ідеться про залучення студентів до вирішення ситуативних задач під час спеціальних дисциплін. Системно організовані навчальні заняття стимулюють позитивну мотивацію щодо оволодіння професійними знаннями, уміннями і навичками, сприяють вихованню особистості, яка здатна до самовдосконалення і самореалізації у майбутній юриспруденції.

Аналіз актуальних досліджень. Питання самореалізації, професіоналізму, професійної майстерності особистості розглядали І. Зязюн, Н. Гузій, А. Дубасенюк, Н. Ничкало, Л. Рибалко та ін. Різні аспекти професійної комунікації розкриті в дослідженнях Г. Балла, Н. Волкової, М. Заброцького, Я. Коломінського, О. Киричука, Т. Титаренко, Т. Яценко та ін. Питання, що стосуються специфічних особливостей юридичної діяльності та змісту професійної комунікативної підготовки юристів, вивчали В. Васильєв, А. Загнітко, Ю. Макаров, Ю. Прадід, А. Токарська та ін. Однак, незважаючи на активізацію наукових досліджень у напрямку самореалізації особистості, розвитку комунікативної компетентності у майбутніх фахівців, залишаються нерозв'язаними багато питань, пов'язаних зі створенням у вищих навчальних закладах юридичного спрямування передумов для самореалізації майбутнього юриста.

Метою статті – розглянути літературні джерела щодо сутності і змістового наповнення комунікативної компетентності майбутніх юристів у контексті професійної самореалізації, розгляд особливостей організації

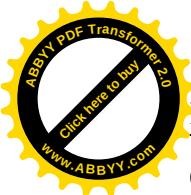

навчальної діяльності зі спеціальних дисциплін з метою формування мотиваційно-ціннісного та практично-діяльнісного компонентів комунікативної компетентності майбутніх юристів.

Виклад основного матеріалу. Проведений нами аналіз засвідчує: у науковій та педагогічній літературі проблема самореалізації розглядається з різних боків «як процес, в якому передбачається усвідомлення людини того, чим вона володіє і чого хоче досягти, а також вибір практичних дій для втілення досвіду в реальну дійсність, що буде визнано іншими» [3, с. 29]. У тлумачному словнику термін «самореалізація» визначено так: «Самореалізація – реалізація свого творчого людського потенціалу» [2, с. 1101]. А.Ковальова зазначає, що «самореалізація – це процес становлення особистості, результатом якого є вихід на цінності – цілі, напрями та способи активності, адекватні індивідуальним здібностям, та здатність через цілепокладання самостійно й самотужто реалізувати своє призначення...» [7, с. 6].

Процес самореалізації включає не лише розкриття можливостей і здібностей суб'єктом, а й усвідомлення, оцінку особистісних ресурсів, визначення особистісно значущих і соціально-цілісних перспектив, активність, спрямовану на самоутвердження – це процес і результат спрямованості на перспективу. Спорідненими з терміном «самореалізація», але не тотожним йому, є поняття «самовираження», «самоствердження», «саморозвиток». Самоствердження – це активність суб'єкта, що задовольняє потребу в показі себе. Самоствердження ставить за мету отримати визнання з боку інших. Саморозвиток можна розглядати як процес збагачення власних сутнісних сил особистості, що не завжди прив'язані до певного виду діяльності.

Суттєвим кроком на шляху до створення у вищому навчальному закладі умов самореалізації особистості є переорієнтація парадигми вищої освіти на компетентнісну, оскільки саме набуття професійно важливих компетентностей дозволить фахівцеві орієнтуватися в інформаційному просторі, швидко реагувати на запити часу, самостійно навчатися протягом всього життя, здійснювати активні комунікації. Таке завдання постає перед студентами-юристами, оскільки їх майбутня професійна діяльність пов'язана із захистом прав та законних інтересів громадян, їм необхідно буде володіти широким спектром інформації, брати активну участь у житті суспільства, приймати усвідомлені рішення. Під готовністю до професійної самореалізації майбутнього юриста розуміємо якісний стан розвитку студента, що фіксує його рівень розвитку як професіонала, визначається

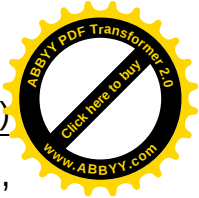
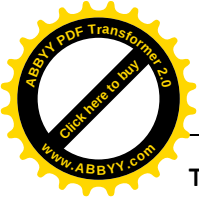

сформованістю професійної свідомості, мотивів досягнень у професії, спрямованістю на реалізацію професійного ідеалу у відповідних життєвих умовах, професійною компетентністю та працездатністю.

Важливою і невід'ємною складовою самореалізації майбутнього юриста є комунікативна компетентність. У багатьох дослідженнях науковців компетентність розглядається не як комплекс умінь і навичок, а як досвід людини. Зокрема В. Болотов, В. Сєриков, визначають компетентність як синтез когнітивного предметно-практичного і особистісного досвіду. Учені зауважують, що компетентність може існувати в різних формах «як ступінь умілості, а також спосіб особистісної самореалізації, певного підсумку саморозвитку індивіда або прояву його здібностей» [1, с. 8].

Дослідження наукової літератури про сутність комунікативної компетентності показали, що існують два основні підходи до визначення найближчого родового поняття стосовно комунікативної компетентності. Низка авторів пояснюють комунікативну компетентність через поняття «здатності» (О. Аршавська, М. Вятютнев, Д. Ізаренков, Д. Крістел, С. Савіньон та ін.). У роботах цих учених комунікативна компетентність розглядається як здатність використовувати мову в тій або іншій сфері спілкування. Так, Д. Ізаренков виокремив у тлумаченні поняття «комунікативна компетентність» істотні ознаки: віднесеність комунікативної компетентності до класу інтелектуальних здібностей індивіда; сфера прояву цих здібностей є діяльнісним процесом, необхідною ланкою якого виступає мовний компонент, так звана мовленнєва діяльність. Зважаючи на це, автор уточнює зміст комунікативної компетентності, вказуючи на те, що: ця здатність до спілкування є складним, набутим умінням, яке формується або у процесі природного пристосування людини до умов життя в певному мовному середовищі, або за допомогою спеціально організованого навчання; ця здатність може знайти вияв в одному або в декількох видах мовленнєвої діяльності. Таке уточнення дозволило авторові визначити комунікативну компетентність «як здатність людини до спілкування в одному, кількох або всіх видах мовленнєвої діяльності, яка становить набуту в процесі природної комунікації або спеціально організованого навчання особливу властивість мовленнєвої особистості» [5, с. 55]. У такому розумінні комунікативної компетентності наголошується на важливій ролі здібностей людини у її формуванні.

Другий підхід пов'язаний з іменами таких учених, як Н. Гез, О. Казарцева, О. Константинова, Ю. Федоренко, Ю. Федоренко, Д. Хаймс

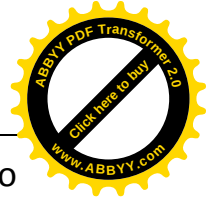
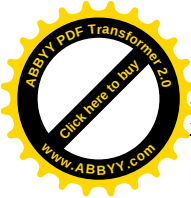

та ін., які визначають комунікативну компетентність через поняття «знання, навички й уміння». За твердженням Н. Кузьміної, комунікативна компетенція передбачає «здібність до продуктивного спілкування в обмежених і продиктованих умовах», що накладаються службовим обов'язком [8, с. 89]. Відтак одним із головних критеріїв оцінки продуктивності комунікативної компетенції, за Н. Кузьміною, є здібність фахівця в такий спосіб будувати свої взаємовідносини в ході спілкування із співрозмовником, щоб викликати в нього довіру до себе. За О. М. Казарцевою [6] – комунікативна компетентність – це знання, уміння та навички, необхідні для розуміння чужих та породження власних програм мовленнєвої поведінки, адекватних цілям, сферам, ситуаціям спілкування.

Ф. Думко стверджує, комунікативна компетенція юриста – це передусім уміння спілкуватися з різними верствами населення. Саме у спілкуванні реалізуються особистісні, соціальні, соціально-психологічні і соціально-педагогічні залежності людей та їхні різноманітні суспільні та міжособистісні відносини. Це вміння вступати в контакт з людьми, будувати спілкування з урахуванням вікових та індивідуально психологічних властивостей кожної особистості та окремих груп громадян; своєчасне і адекватне визначення емоційно-психічного стану співрозмовника, його інтересів і нахилів; контроль за плином спілкування [4, с. 93].

Самореалізація майбутнього юриста являє собою безперервний процес розвитку і вдосконалення його як особистості загалом та фахівця зокрема, є умовою і одночасно показником особистої зрілості, однією з найнеобхідніших потреб людини, умовою й гарантією її свободи. Прагнення до неї є однією з рушійних сил розвитку майбутнього спеціаліста, що направляє й спонукає його діяльність. Комунікативну компетентність майбутнього юриста розуміємо як інтегративну якість фахівця, що виконує функцію адаптації та адекватного її функціонування в соціумі задля успішного розв'язання навчально-пізнавальних завдань сьогодення і пізнавальних завдань майбутнього.

Самореалізації майбутнього юриста як комунікативно-компетентної особистості, як показує практика, сприяють спеціальні дисципліни: українська мова за професійним спрямуванням, судова риторика, юридичне документознавство та основи сучасного діловодства, юридична деонтологія. Зокрема, практичні заняття з курсів «Українська мова за професійним спрямуванням», «Судова риторика» які проводимо на юридичному факультеті Університету сучасних знань (Вінницька філія), важливо вибудовувати в контексті формування ціннісних установок,

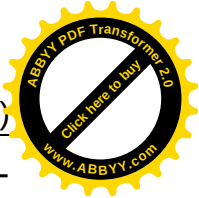
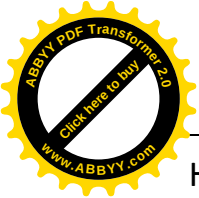

культури комунікативної поведінки, розширення культурного і фахового кругозору. Самореалізація знаходить вияв у розвитку студентів як комунікативних особистостей. Формування комунікативної компетентності як процесу цілеспрямованого та організованого здійснюємо на основі інтеграції відомостей із соціальної психології, педагогіки, мовознавства, юридичного документознавства та юридичної деонтології.

Завдання курсів – сприяти формуванню у майбутніх фахівців культури професійного спілкування – допомагають вирішити практичні заняття. Збагачуємо їх пошуковими, творчими завданнями, що орієнтовані на виховання чуття слова, мовного смаку і ґрунтуються на сучасних підходах до творчої самореалізації особистості, принципах системності, наступності, міжпредметних зв'язків, культуровідповідності, особистісно-розвивального навчання. Джерелом дослідницьких пошуків студентів визначаємо уривки із статей, виступів, теле- і радіопередач професійного характеру, тексти спеціальної тематики, записи, виконані студентами-юристами під час виробничої практики, мовознавчі, термінологічні словники. У процесі навчання реалізовуємо навчальну, виховну та розвивальну функції. Навчальна функція передбачає засвоєння знань про спілкування, його можливості у розв'язанні фахових задач; формування культури спілкування та поведінки. Одночасно із навчальною функцією реалізовуємо виховну, сприяючи формуванню уявлень про державну мову як основу самоідентифікації українців як нації. Розвивальна функція сприяє загальному розвитку, здібностей та навичок саморегулювання.

Під час практичних занять використовуємо різні види комунікативних ситуацій: ситуації-проблеми, ситуації-вправи. Наприклад, з теми «Стратегії і тактики професійного спілкування» пропонуємо ситуативні діалоги, учасниками яких виступають «юрист – законослухняний громадянин», «юрист – громадянин, який скоїв адміністративне правопорушення», «юрист – громадянин, якого підозрюють у скоєнні злочину». Кожен студент готує психологічне дослідження – опис злочинця, підозрюваного та ін.

Для саморозвитку особистості вагому роль відіграють словники, тому низку завдань і пропонованих студентам проектів вибудовуємо на основі словника-довідника «Українське державотворення: невитребуваний потенціал» за ред. О. Мироненка (1997), «Юридичного словника-довідника» за ред. Ю. Шемчушенка (1996), «Словника термінів і понять, що вивчаються у чинних нормативно-правових актах України» (1999), «Русско-украинского словаря юридической терминологии» за ред. Б. Бабія (1985), «Російсько-українсько-англійського словника правничої термінології: труднощі слововживання» – укл. С. Воробйова,

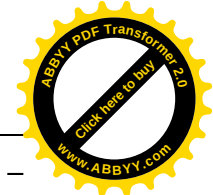
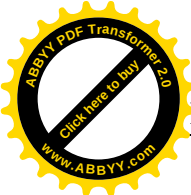
Ю. Зайцев, Н. Соломащенко (1994), «Російсько-українсько-англійсько-німецького юридичного словника» – укл. В. Гончаренко, В. Залевська, І. Кучеренко (1995). Студенти укладають словникові статті до певних термінів і професіоналізмів, пояснюють значення термінів, здійснюють переклад термінів, важливих для документів тощо. Ці дидактичні засоби при фасилітативній функції викладача допомагають підвищити рівень грамотності, розвитку юридичної освіченості, сформованості самостійності, відповідальності, відкритості, «стимулюють процес самовдосконалення, саморозвитку і постійного оновлення» [10, с. 19].

Висновки. Отже, феномен самореалізації має різні аспекти, такі як самоактуалізація, самовираження, самовдосконалення, саморозвиток особистості. Саме тому, на нашу думку, сутність педагогічної проблеми самореалізації майбутнього юриста полягає у необхідності створення таких педагогічних умов, які стимулювали б особистісний розвиток. Велику увагу у навчально-виховному процесі слід приділяти формуванню ключових компетенцій майбутнього юриста, зокрема комунікативної, яка є складовою його самореалізації. Навчальні заняття з доцільним застосуванням пошуково-творчих завдань сприяють самореалізації набутих складників комунікативної компетентності.

Перспективним у подальшому є дослідження технології формування комунікативної компетентності майбутніх юристів у процесі вивчення спеціальних дисциплін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болтов В. А. Компетентносная модель от идеи к образовательной программе / В. А. Болтов, В. В. Сериков // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 8–14.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпін'я : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
3. Демиденко В. Самореалізація: сутність, становлення, розвиток / В. Демиденко // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 2. – С. 32-37.
4. Думко Ф. К. Підготовка курсантів до професійно-педагогічної роботи з неблагополучними сім'ями : дис... канд. пед. наук: 13.00.04. / Думко Ф. К. – Одеса, 2000. – 212 с.
5. Изаренков Д. И. Базисные составляющие коммуникативной компетенции и их формирование на продвинутом этапе обучения студентов-нефилологов / Д. И. Изаренков // Русский язык за рубежом. – 1990. – № 4. – С. 54-60.
6. Казарцева О. М. Культура речевого общения: теория и практика обучения: учеб. пособие / О. М. Казарцева. – 2-е изд. – М. : Флинт, Наука, 1999. – 496 с.
7. Ковальова А. В. Педагогічні умови самореалізації старшокласників у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук спец.: 13.00.07 «теорія та методика виховання» / А. В. Ковальова. – Луганськ, 2005. – 20 с.
8. Кузьмина Н. В. Психологическая структура деятельности учителя / Н. В. Кузьмина. – Гомель, 1976. – 296 с.

9. Лосева Н. М. Самореалізація викладача: теоретичний аспект / Н. М. Лосева. – Донецьк : ДонНУ, 2004. – 387 с.
10. Семенов О. Словник як засіб стимулювання професійного саморозвитку // Мовне обличчя міста: матер. наук.-практ. конф., 1 травня 2012 р. / Редкол. Т. В. Симоненко та ін. – Черкаси, 2012 – С. 6–19.

РЕЗЮМЕ

Л. А. Насиленко. Коммуникативная компетентность будущего юриста как составляющая самореализации.

В статье рассматривается сущность и содержательное наполнение коммуникативной компетентности как важной составной профессиональной самореализации будущего юриста, особенности организации учебных занятий по специальным дисциплинам с целью формирования мотивационно-ценностной составляющей коммуникативной компетентности.

Ключевые слова: профессиональная самореализация, профессиональное саморазвитие, коммуникативная компетентность, будущий юрист, учебное занятие.

SUMMARY

L. Nasilenko. Communicative competence of future lawyer as making self-realizations.

The article deals with the nature and semantic content of communicative competence as an integral part of professional fulfillment of future lawyer. There are described organizational features of training sessions on specific subjects in order to create motivational value and practical-active components of communicative competence of lawyers.

Key words: professional self-realization, professional self-development, communicative competence, future lawyer, lesson.

УДК 37.03. 134

Н. С. Скрипник

Харківський національний
автомобільно-дорожній університет

СУТНІСТЬ СУБ'ЄКТНОЇ ПОЗИЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглядається сутність і структура суб'єктної позиції особистості на основі проведеного аналізу тлумачень понять «позиція», «позиція особистості», «суб'єкт», «суб'єктність» у філософії, соціології, психології, педагогіці. Обґрунтовуються структурні компоненти суб'єктної позиції особистості як складної цілісної системи, що містить мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивний компоненти.

Ключові слова: позиція, позиція особистості, суб'єкт, суб'єктність, суб'єктна позиція.

Постановка проблеми. Позиція особистості має суттєвий вплив на всі сфери життєдіяльності людини, визначає її світогляд, принципи та вчинки. Від позиції особистості залежить ефективність її соціальної і професійної життєдіяльності. Сучасному суспільству потрібні особистості з належним рівнем освіти, загальної та професійної культури, які прагнуть саморозвитку і самореалізації, які бажають і здатні перетворювати життя